Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

MÅRSLET...
HER HVOR VI BOR

TESTRUP HØJSKOLE blev i 1945 beslaglagt af tyskerne og indrettet til flygtningelejr

Episoder i Mårslet sogn fra besættelsesårene 1940-45

Episoder i Mårslet sogn fra besættelsesårene 1940-45

Udgivet af:

Mårslet Sogns lokalhistoriske Forening

med støtte fra Kjems-fonden

Teksten i dette hefte er blevet til på grundlag af en række samtaler med Mårslet-beboere, der oplevede besættelsesårene 1940-45 i sognet. Samtalerne er nedskrevet og opbevares på Egnsarkivet.

Selv om det er 50 år siden, at begivenhederne fandt sted, er det alligevel lykkedes ud fra erindringer hos dem, der var unge i Mårslet i 40'rne, at få en del af besættelsestidens historie frem, og jeg takker de mange mårslettere, der beredvilligt har villet fortælle om episoder, de endnu har kunnet huske så mange år senere.

Tak til MARTHA ANDERSEN, Højbjerg, JONNA BAY, Langballe, ESTER og EDVARD BORGBJERG, Mårslet, LARS DYBVAD, Mårslet, FREDERIK M. GRØNNEBÆK, Malling, CHRISTIAN HVID, Dagstrup, HENRY JENSEN, Mårslet, METHA JEPPESEN, Odder, ELSA MADSEN, Mårslet, CARLO MADSEN, Mårslet, SØREN OVE RASMUSSEN, Testrup, GRETHE RIIS, Testrup, ANNA SØRENSEN, Mårslet og VAGN SØRENSEN, Hørret.

Oktober 1994

Hans Møller

Tegningerne side 10, 29 og 39 skyldes Kaj Christensen

Besættelsen

9. april 1940 blev Danmark besat. Tidligt om morgenen strøg tyske flyvemaskiner i lav højde hen over Mårslet.

Trods påbud om mørkelægning, indførelse af rationeringsmærker til madvarer og brændsel, udbredt vareknaphed og senere under besættelsen andre restriktioner, så gik livet i landsbysamfundet videre. Man vidste, at der var besættelse, men mærkede det i de første år ikke så meget i dagligdagen.

Mårslet var i 40'rne et landsbysamfund. Alle var beskæftiget ved og af landbruget. Indbyggertallet i hele sognet oversteg ikke 1200 mennesker. Mårslet sogn var en selvstændig kommune med eget sogneråd - helt uafhængig af Århus. Der var ikke som i dag bus- og togforbindelse til Århus flere gange i timen. Det var dengang ikke nødvendigt,

PÅ TANDERVEJ, HVOR I DAG DEN DANSKE BANK LIGGER, LÅ INDTIL 1948 MÅRSLETS MEJERI "ANDELSMEJERIET KILDEVANG".

I ET BREV DATERET 2. JULI 1940 SØGER MEJERIETS BESTYRER POLITIMESTEREN I ODDER OM TILLADELSE TIL KØB AF BENZIN FOR AT KUNNE AFHENTE GODT 100 TONS TØRV I HINNERUP.

BRÆNDSEL VAR EN MANGELVARE UNDER BESÆTTELSEN, OG DER SKULLE BRUGES MEGET FOR AT HOLDE MEJERIETS MASKINER I GANG.

for landsbysamfundet var i høj grad selvforsynende - ud over Brugsen og et par købmænd i Mårslet, havde både Testrup og Hørret egen Købmandshandel. Mårslet havde eget stort mejeri. Der var et par barberer, en damefrisør og flere skræddere i byen. Der var egen telefoncentral både i Mårslet og Hørret, og mange selvstændige håndværkere var beskæftiget i sognet. Et Tatoludsalg og en 1000-handel fandtes også i Mårslet.

Selv om sognets beboere i 40'rne boede "på landet", var der ikke tale om isolation, men forbindelsen til og påvirkningen fra storbyen mod nord var dengang meget lille. Derfor er det også klart, at besættelsestiden ikke formede sig på samme måde i Mårslet sogn som i Århus by.

Indkvarteringen

I maj 1943 skulle der i sognet skaffes indkvarteringssteder til et hold tyske soldater, der kom fra kampene ved østfronten. De skulle i Mårslet have et hvil, inden de igen skulle sendes ud i kamphandlingerne.

Sognefoged Anders Rasmussen i Testrup blev adviseret om, at han sammen med en tysker skulle køre rundt i sognet for at skaffe tilstrækkeligt med indkvarteringssteder til soldaterne. Da sognefogeden ikke selv talte tysk, måtte han have en tolk med sig, og han henvendte sig naturligt til Elsa Madsen i Mårslet, som var tysk født og 5 år tidligere sammen med sin mand havde bosat sig i Mårslet på Eskegårdsvej 2,

hvor hun havde åbnet en damefrisørsalon.

Elsa Madsen svarede nej, hun ville ikke være tolk. Allerede den 9. april 1940 havde hun gjort op, hvor hun hørte til - som dansk gift og med en lille datter ønskede hun at være dansk. Det blev derfor hendes mand, Søren Madsen, der kom til at ledsage sognefogeden på turene rundt i sognet.

Til aftalt tid den 14. maj 1943 kørte en tysk personbil ind på gårdspladsen i Anders Rasmussens gård i Testrup. En tysk løjtnant og en tysk chauffør sad i bilen, hvor Anders Rasmussen og Søren Madsen tog plads, og turen kunne begynde.

De menige soldater skulle bo i større sale, mens befalingsmænd og officerer skulle huses hos private. Indkvarteringen blev ordnet. Det hele gik gnidningsløst, selv om hverken Anders Rasmussen eller Søren Madsen var meget for turene i bilen med tyskerne - begge frygtede bagefter for dårlig omtale i sognet. Men Anders Rasmussens job som sognefoged var jo borgerligt ombud, og hvis ikke Søren Madsen var taget med ham som tolk, ja, så skulle en anden have gjort det.

Tyskerne ønskede også soldaterindkvartering på Testrup Højskole, der i maj 1943 var fyldt med sygeplejeelever. Det fik Anders Rasmussen med meget besvær forhindret, og det lykkedes ham også - efter kraftig opfordring fra Maren Grosen, højskolens myndige forstanderinde - at undgå en privat indkvartering af tyskere på gårdene i Testrup. Det var således af hensyn til de mange unge piger på højskolens sygeplejeforskole, at Testrup ikke fik del i den tyske indkvartering i sognet.

I Mårslet blev skolens gymnastiksal og hotellet beslaglagt. I Hørret beslaglagdes byens forsamlingshus og i Langballe skolens gymnastiksal. Både i Mårslet, Hørret og Langballe måtte beboerne finde sig i, at de skulle have en eller to tyskere boende. Da den tyske bil standsede ved "Ovesdal" i Mårslet, gav tyskeren udtryk for, at han ville have hele stuehuset, men det fik Anders

Rasmussen forpurret, og på gården nøjedes man med i stedet at få et par befalingsmænd indkvarteret i et værelse på 1. salen.

Tyskerne i Mårslet

Over for stationsbygningen i Mårslet lå tidligere byens AFHOLDSHOTEL. Det var indrettet som hotel i 1911 af Peter og Marie Kristiansen og i 1926 overtaget af sønnen Karl Anker Kristiansen og hans kone Marie. Hotellet eksisterer ikke mere - det blev nedlagt i 1966 og bygningerne nedbrændte i 1968.

Her fik værtsparret 14. maj 1943 besøg af sognefogeden, tolken og den tyske officer, der ønskede hotellets store sal og tre tilstødende stuer beslaglagt. 19. maj blev der af de tyske myndigheder udfærdiget en lejekontrakt, hvor lejen blev fastsat til 350 kr. om måneden.

To dage senere, 21. maj, ankom tyskerne til sognet. Hotellets store sal blev ryddet for borde og bænke, og 30-40 menige soldater blev indkvarteret i salen. De 8 borde og 12 bænke blev brugt på gårdene, hvor der blev indkvarteret befalingsmænd. I det ene af de tilstødende rum blev der indrettet telegraf- og telefonstue, og de to øverste stuer i gavlen blev to gange daglig brugt som spiselokaler for 30 befalingsmænd og officerer. Marie Kristiansen skulle stille service til rådighed og vaske op og gøre rent i spiselokalerne. Soldaterne i salen havde hotellet ikke noget at gøre med, de fik deres mad fra et medbragt

feltkøkken.

Små tre måneder varede indkvarteringen. I begyndelsen af august kom der besked om, at styrken skulle af sted igen. Den sidste aften, tyskerne var på Afholdshotellet, gav Marie og Anker Kristiansen dem et måltid mad. Det var brasede kartofler med spejlæg. Tyskerne blev bænket og vartet op, og mange af dem græd, da de sagde tak for maden.

Inden tyskerne den 5. august forlod Mårslet for at rejse til kampene i Italien, blev hotellets borde og bænke bragt tilbage - på nær 2 bænke, der var blevet væk. På hotellet gik man straks i gang med rengøringen, og det store gulv i salen var netop blevet bonet, da der kom besked om, at hotellet igen skulle beslaglægges til indkvartering.

Det nye hold soldater kom 19. august 1943. Der var nu trængsel i hotellets store sal, for denne gang var der 50 soldater, der skulle sove her. Soldaterne var meget sultne, da de ankom til Mårslet, og de gik og ventede på, at deres feltkøkken skulle dukke op. Da hotelfamilien den dag skulle spise, lod de lagner hænge op for vinduerne, for at de sultne soldater ikke skulle se det.

Det var en fejl, at disse soldater var kommet til Mårslet - de skulle have været i Hørning, og det varede da heller ikke mange dage, inden de igen forlod Mårslet. 26. august rejste de, og på hotellet kunne man igen gå i gang med oprydning og rengøring.

Det var ikke kun gårdene i Mårslet, der måtte tage mod tyskere. Præstegården måtte huse de to øverstbefalende for styrken. I Møllen var der indkvarteret 2. De fik det største af børneværelserne på 1. sal. Den ene tysker hjalp til med at kløve og stakke brænde. Længe efter at tyskerne igen var borte, sås i møllerens hus mærker på gulve og trapper efter tyskernes sømbeslåede støvler. Skrædder Olsens (Tandervej 7) havde en tysker indkvarteret, og det havde damefrisøren også. Her fik han overladt soveværelset.

DEN GULE BUNGALOW PÅ HØRRETVEJ VAR TYSKERNES HOVEDKVARTER VED INDKVARTERINGEN I BYEN I 1943. HUSET BLEV NEDREVET I 1991 FOR AT GIVE PLADS TIL KILDEVANGS ÆLDREBOLIGER

Til hovedkvarter brugte tyskerne den gule bungalow på Hørretvej - nu nedrevet for at give plads til Kildevangs ældreboliger. Huset var opført lige før krigen og stod tomt i maj 1943. Her blev der indrettet radio- og telegrafstation, og udenfor huset blev det feltkøkken, der skulle betjene de menige soldater, opstillet. Herfra bragtes også mad til officererne på Afholdshotellet.

Een eller to gange daglig stillede alle tyskere til parade på Hørretvej foran det gule hus, og to vagter gik til stadighed patruljerende gennem byen.

De tyskere, der var indkvarteret i Mårslet, havde ikke så mange heste med. 6-10 heste var opstaldet på "Eskegården" hos Jens Olesen, og også "Bomgården" gav i en kort periode ly for tyske heste.

Blandt soldaterne i Mårslet var der 2 polakker. De havde været i fangelejr i Holland, men var blevet tvangsudskrevet til den tyske hær. De var ved feltkøkkenet,

men skilte sig ud fra de øvrige soldater. Stationsforstander Zacho Raths to sønner, Poul og Erik, blev venner med polakkerne, og da de af en eller anden grund blev sat i "brummen" - brændeskuret i kæmnerkontorets have (vort nuværende Borgerhus) - smuglede Erik Rath noget mad ind til dem.

Polakkerne glemte efter deres afrejse ikke det venskab, de havde mødt. Fra Italien sendte de en pakke med et smykke til fru Rath, som de havde kaldt "mor", men det nåede først frem til Mårslet den dag, da fru Rath var død og skulle begraves.

Mens den tyske indkvartering stod på, kom der en dag en tysk officer - chefen, kaldte de ham - til Elsa Madsen og bad hende være tolk for sig ved et besøg hos svejseriet Derby på Århus havn. Svaret var nej. Tyskeren ville vide, hvorfor hun sagde nej, og Elsa Madsen måtte forklare, at hun var bange for, hvad der eventuelt senere kunne hænde, hvis hun sagde ja til at samarbejde med tyskerne.

Et par dage efter så Elsa Madsen officeren på gaden i Mårslet, og da han stilede lige hen til hende, blev hun bange. Det viste sig, at det var der ingen grund til. Officeren fortalte hende, at een af hans soldater dagen efter skulle rejse på orlov til Dresden, og hvis hun ønskede det, kunne han tage en pakke med til hendes forældre i Dresden - de mangler alt, sagde han. I hast blev der pakket skinke, smør med meget mere sammen, og da soldaten efter orloven atter var i Mårslet, var det med hilsener fra forældrene, der i mange år ikke havde set så mange gode ting.

FORSAMLINGSHUSET I HØRRET ER BYGGET I 1923. FEM ÅR SENERE BLEV BEBOELSESHUSET OPFØRT. FORSAMLINGSHUSET BLEV I 1953 SOLGT TIL PRIVATBOLIG

Tyskerne i Hørret

Hørret havde tysk indkvartering i 1943 - på samme tidspunkt som i Mårslet - fra maj til august.

I Hørret blev det daværende Forsamlingshus, Hørret Byvej nr. 9, beslaglagt. På Egnsarkivet i Mårslet findes en lejekontrakt skrevet 16. juni 1943 af Die Deutsche Wehrmacht og forsynet med stempelmærker 31. august 1943 på leje af Forsamlingshuset i perioden 21. maj til 6. august 1943. Leje og skadeserstatning ses opgjort til 649 kr.

Også Hørret skole (nedlagt 1949) var tyskerne interesseret i at få, men skolen undgik beslaglæggelse. Ja, skolen undgik endda at få tyskerindkvartering. Lærer Axel Jul Christensen stod nemlig for at skulle have bryllup - og det blev der så taget hensyn til. Mens beslaglæggelsen af Forsamlingshuset stod på, blev Hørretbeboernes aftenmøder henlagt til skolestuen.

De menige soldater var indkvarteret i Forsamlingshuset, mens befalingsmænd og officerer boede på gårdene.

Tyskerne samledes til spisning i Forsamlingshuset, hvortil maden bragtes på en vogn - antagelig fra det feltkøkken, der var opstillet i Langballe. Det, der blev tilovers efter spisningen, blev stillet udenfor på trappen, og bønderne måtte tage det til foder til grisene.

Foran Forsamlingshuset gik der en tysk vagt, og når Anders Loft, der dengang boede i Forsamlingshusets lejlighed, om aftenen havde været i byen og kom hjem, råbte han på afstand til vagten: De' æ bare mæ, Anders - og han kunne gå ind.

På gården Hørret Byvej 7 var der ikke tyskere indkvarteret - stuehuset var for lille. Men på marken bag gården, langs med grusgraven, havde tyskerne opstillet et meget stort telt, der rummede deres medbragte ammunition. Der blev ikke brugt af ammunitionen, mens tyskerne var her, men der blev passet på det - en vagt gik konstant rundt på stedet.

8-10 af gårdene i Hørret havde dengang staklader, og de blev også beslaglagt. Tyskerne indrettede dem med spiltov til deres heste. Mere end 60 heste havde tyskerne med sig, da de kom til Hørret. De trak tyskernes krigsmateriel, da kolonnen ankom.

På Olga og Mich. Wengs gård, Højballevej 4, var der en staklade. Den blev fyldt med heste, og unge polske soldater var hestepassere og sov ved hestene. Om dagen trak de dem ind på gårdspladsen for at vande dem. Polakkerne var bare store drenge - 17-18 år - der "frivilligt" var tvunget ind i hæren, som de sagde. De andre tyske soldater hundsede med dem, og det kunne Olga Weng ikke lide. Hun gik ud og stak dem en madpakke, når de andre tyskere ikke så det. "Danke, danke" sagde drengene.

Hos Mich. Weng var der indkvarteret to befalingsmænd - Grinner og Rudolph hed de. De boede i gæsteværelset, spiste sammen med familien og blev behandlet som var de gårdens gæster. Olga Weng turde sige alt til dem - også

selv om hun ikke talte tysk. Engang gjorde hun med hånden en bevægelse foran sin hals, mens hun sagde: Grinner sterben. En anden gang morede hun sig sammen med gårdens pige, da den ene af befalingsmændene trak sine støvler på. En af de polske drenge var blevet sat til at blankpudse støvlerne, hvorpå Wengs pige havde set sit snit til at fylde vand i dem.

Da der skulle ruskes hør på markerne hos Mich. Weng, kom 6-7 tyske soldater for at hjælpe. Olga Weng kom ud i marken med kaffen - og så snart soldaterne havde drukket deres kaffe, sov de ind, helt udkørte.

Hos Mich. Weng var der dengang en længe langs stuehuset - nu er den væk. Den ville Mich. Weng indrette til kornopbevaring. En tysk soldat kom og hjalp til, da gulvet skulle brydes op - soldaterne kunne lide at omgås befolkningen og gav gerne en hånd med, når der var brug for hjælp.

En anden tysk soldat var landmand. Han passede to heste, der var lige så tykke som Mich. Wengs - og sikke et seletøj, de havde. En dag spændte han sine to heste sammen med en af Wengs heste for selvbinderen, og så kørte han ud og høstede Wengs mark.

Mich. Wengs bilgarage blev af tyskerne brugt til gaskammerøvelse. Soldaterne blev lukket ind i garagen med en gasmaske i hånden, hvorpå der blev kastet en gasgranat derind. Lang tid efter at tyskerne igen havde forladt Hørret, blev gaslugten hængende i garagen.

På gården overfor, "Højly", Højballevej 3, blev der indkvarteret 2 befalingsmænd i et værelse på stuehusets 1. sal. De var der kun i få dage, hvad gårdmandsfamilien ikke var kede af, for de trampede op og ned af den smalle trappe med deres sømbeslåede støvler. Da de var væk, kom Hermann Heers, overvagtmester, murer fra Bremerhaven. Han overtog værelset på 1. salen, men kom snart næsten til at høre til familien. Han spiste med ved måltiderne, sad om aftenen i stuen og hørte radio, og han hjalp til på gården med blandt an-

det at pumpe vand op og fodre køerne. Han hjalp, hvor han kunne og var så glad for gårdens børn. På et fotografi fra dengang ses Hermann Heers stående med sin cykel - et barn sidder på cyklens stang og et andet står ved siden af.

Da der kom ordre til, at tyskerne skulle forlade Hørret, var det en grædende Hermann Heers, der forlod "Højly" og begav sig til Forsamlingshuset. Ingen af tyskerne vidste, hvor de skulle hen, men ingen af dem håbede, at det igen skulle være til Stalingrads gru. Efter afrejsen skrev Hermann Heers til familien i Hørret. Brevene kom åbnede og censurerede. Også efter krigens afslutning skrev Hermann Heers fra Bremerhaven og sendte billeder med af sin familie - for ham havde de 3 måneder i Hørret været de lykkeligste under hele krigsforløbet.

Også "Højly" havde staklade, hvor en halv snes tyskerheste havde stald. Om dagen blev de trukket ind i gården og bundet til nogle kroge, som tyskerne havde slået ind i svinestaldens væg.

Mens det øvrige sogn - bortset fra VILHELMSBORG - kun havde denne tyskerindkvartering i sommeren 1943, så var der også senere tyskere i Hørret. På Egnsarkivet findes en kvittering fra 10. april 1945 på modtaget leje - 378 kr. - for indkvartering af soldater i Forsamlingshuset.

Det falder tidsmæssigt sammen med, at tyskerne i slutningen af besættelsen var i gang med at udgrave en høj overfor Dyrlægen på Jelshøjvej for dér at lave en kanonstilling. Gravearbejdet blev foretaget af danskere, men tyske soldater, der boede i Hørret, bevogtede stedet bag en pigtrådsspærring.

Om morgenen kom tyskerne kørende til Jelshøjvej i hestevogn fra Hørret, og om aftenen vendte de tilbage igen. Kanonstillingen blev aldrig færdig - kun gulvfladen nåede de at få støbt. Efter besættelsen blev hullet dækket til igen.

Det har nok i besættelsestidens sidste tid knebet med madforsyningen til Hørret, for disse soldater tiggede mad på gårdene - eller rettere, de søgte at bytte sig til mad med hvad de havde af værktøj.

Da de sidste tyske soldater efter krigens afslutning vandrede bort fra Hørret med deres oppakning på barnevogne og trækvogne, havde de også med sig en forsyning af rugbrød, som hørretbeboerne havde købt og givet dem.

Landsbylivet gik videre, mens der var tyske indkvarteringer i Hørret. Befolkningen følte sig egentlig ikke generet i deres daglige virke af tyskernes tilstedeværelse. De tyske vagtposter kendte lokalbefolkningen, der kunne færdes overalt. Det er det almindelige indtryk, at de tyske soldater nød opholdet, mens de var indkvarteret i Hørret.

Tyskerne i Langballe

I Langballe var der i 1943 indkvartering af tyske soldater i samme periode som i Mårslet og Hørret. Da tyskerne fredag den 22. maj 1943 - på Bededag - kom til Langballe, troede de, at beboerne holdt fri, fordi de skulle ankomme - Bededag var ikke en helligdag, de kendte.

I Langballe skoles gymnastiksal boede der menige soldater, og det gjorde der også på et par af de større gårde - blandt andet på Bays gård (Langballevej 109), hvor der i et værelse blev stillet 3 etagesenge op

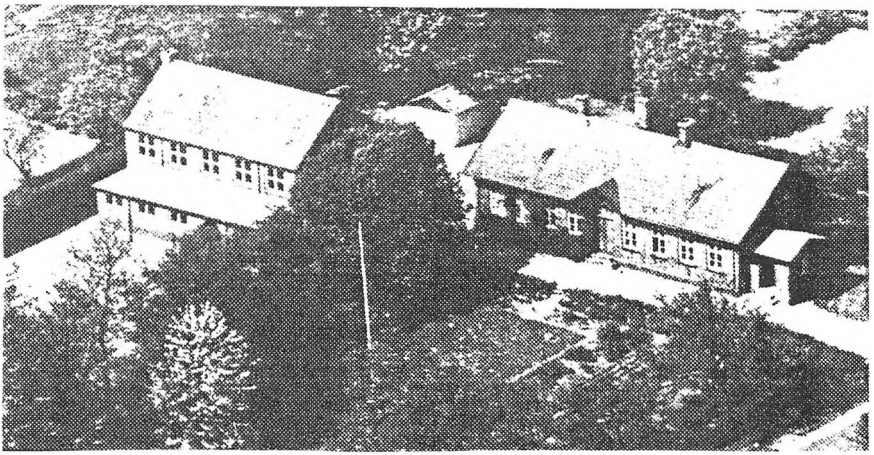

LANGBALLE SKOLE - BYGGET 1885 OG NEDLAGT SOM LANDSBYSKOLE I 1969

til 6 soldater, og på "Langballegården", hvor tyskerne lagde beslag på salen, der dengang maleren Janus la Cour ejede gården, havde været hans atelier. Før tyskerne kom, havde langballebeboerne brugt denne sal ved fester, til danseskole og til beboersammenkomster.

Feltkøkkenet anbragte tyskerne i den gamle hvide gård i Langballe (Langballevej 402), hvad ejeren protesterede over. Gården var med stråtag, og da han var bange for, at tyskerne skulle sætte ild til gården, klagede han til brandfoged og flere andre instanser, men det hjalp ikke noget - feltkøkkenet blev på gården. Herfra bespistes soldaterne i Langballe, og muligvis fik også soldaterne i Hørret deres mad herfra.

Befalingsmænd og officerer - 20 ialt, der var indkvarteret på gårdene - samledes til spisning på Bays gård, hvor der i et værelse på kvisten var stillet 2 borde og nogle bænke op. På væggen i værelset havde tyskerne anbragt et hagekorsflag. Når de kom til spisning og gik op af trappen, lød det som et tordenvejr på grund af deres sømbeslåede støvler. For ikke helt at få ødelagt trætrappen, blev der slået nogle sække på trinnene. På

værelset ses endnu en gang slidt på midten af gulvet af deres hårde fodtøj. Maden til officererne blev bragt fra feltkøkkenet.

I den hvide gård, hvor feltkøkkenet stod, havde tyskerne også taget et gammelt udhus, et rum uden vinduer, og det blev brugt som arrest. Et par dage isoleret her i mørke må have været en hård straf. Mens tyskerne var i Langballe, gik der om natten vagtposter rundt i byen.

På Bays gård disponerede tyskerne også over 4 kælderrum, og her havde de indrettet et tømrer- og sadelmagerværksted. Af store huder blev der her lavet seletøj. Gårdens kviestald blev senere belagt med heste. Den tysker, der skulle passe hestene, brød Bays sig ikke om, men han boede heldigvis heller ikke på gården.

På Nygårds gård (Langballevej 400) boede der dengang en sønderjyde i et hus, og det var aftalt, at han skulle arbejde for huslejen. Han blev kaldt "konsulen" og havde gået i tysk skole. Han stillede straks og ville hjælpe tyskerne med alting.

Når der var luftalarm, kunne sirenen høres i Langballe fra Skåde skole. Tyskerne var meget bange, når luftalarmen lød. De krøb helt ind til muren under tagskægget.

Når Langballesoldaterne ville besøge soldaterne i Hørret, lånte de en cykel til transporten, og det hændte, at familier i Langballe måtte opgive en planlagt cykeltur, fordi deres cykler ikke var hjemme.

Selv om tyskerne selv sørgede for deres mad, ville soldaterne gerne have noget ekstra. Engang kom en tysker til Jonna Bay med en klat smør og noget fars, som han ville have stegt, og andre gange ville de købe spejlæg, men de blev alle afvist. Bedre held havde en ganske ung tysker - kun en stor dreng - da han kom med et par halsbind, mens Jonna Bay i kælderen var ved at vaske tøj med et vaskebræt i en vaskebalje.

Det var svært at sige nej til at vaske for ham.

Engang så tyskerne, at Jonna Bay bandt nogle kranse, der skulle bruges til et rejsegilde, og de spurgte, om der skulle være begravelse - den skik kendte de slet ikke. De spurgte også, hvorfor der stod disse stænger foran hver gård og hus i Langballe, og de undrede sig, da de fik forklaret, at det var flagstænger. Dem kendte de heller ikke.

Kort før tyskerne i august 1943 skulle rejse, holdt de en fest i Langballe Skoles gymnastiksal. På salens gule murstensvæg havde de malet et stort billede - en hjælm omkranset med egeløv - og under det stod: Der er kun een sejr, og sejren er vor. Da tyskerne var væk, blev billedet slebet af væggen, men man kan stadig se skyggen af, hvor det har været.

Kvinderne i Langballe havde under besættelsen en afdeling af D.K.B. - Danske Kvinders Beredskab - og de mødtes på Langballe skole under ledelse af fru kaptajn Mogensen og fru lærer Helms. Der blev syet børnetøj og lavet forbindspakker af gamle lagener. I påkommende tilfælde skulle kvinderne være behjælpelig ved evakuering og pasning af syge og sårede. Kvinderne var forsynet med et D.K.B.-armbind og måtte med det på færdes ude, selv om der var luftalarm eller udgangsforbud.

Også i Langballe var det sognefoged Anders Rasmussen, Testrup, der havde forestået indkvarteringen. Beboerne var lovet en erstatning, og for ulemperne på Bays gård blev der efter tyskernes afrejse betalt 150 kr.

Tyskerne på Vilhelmsborg

Herregården VILHELMSBORG, det tidligere baroni, blev i 1923 solgt til Lars Hviid, der i besættelsesårene beboede hovedbygningen. Godsejer Lars Hviid var da i 70'erne, og det var hans søn, Knud Gustav Hvid, som med sin familie boede i forvalterboligen, der stod for gårdens daglige drift. I kostalden var der dengang 90 køer, og i hestestalden stod der 7-8 spand heste samt et par rideheste.

VILHELMSBORG havde under besættelsen i 3 omgange indkvartering af tyske soldater og heste. Alle 3 gange lagde tyskerne beslag på den store ladebygning og de 2 staklader bagved. Også herskabsstalden havde tyskerne, men godsets øvrige bygninger gjorde de ikke krav på, og gårdens store landbrugsbedrift kunne derfor køre næsten uændret videre, mens indkvarteringerne stod på.

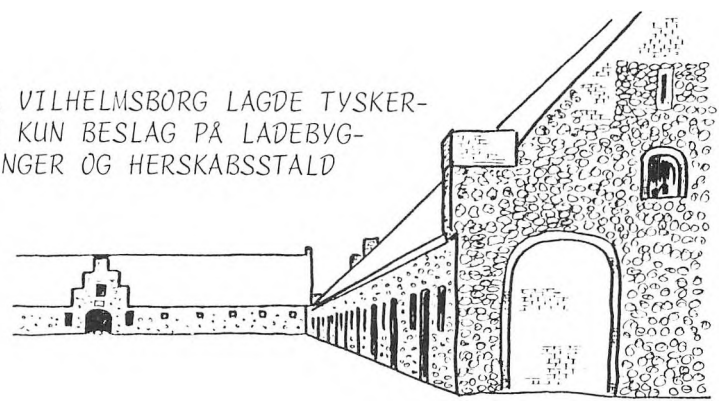

I ladebygningerne boede de tyske soldater med deres heste. Omkring de åbne stakladers sider byggede tyskerne op med halm for bedre at kunne holde varmen. I herskabsstalden stod de fineste af hestene opstaldet, og i den lille lejlighed i gavlen boede den officer, der havde kommandoen over hestene. Hver af de tre indkvarteringer varede i flere måneder - måske op til et halvt år.

Den første indkvartering på herregården fandt sted i 1941, den næste i 1943 og den sidste i 1944. Der var meget stor forskel på de tre hold tyskere. Det første hold i 1941 var herrefolket, streng disciplin, pressefolder i uniformerne, og de havde ingen kontakt med danskerne. Det næste hold i 1943 bestod af 180 soldater, befalingsmænd og officerer samt af 160 heste og hestevogne. Dette hold var der mere kontakt med. Ved den sidste indkvartering i vinteren 1944 var der ikke så mange heste med, men til gengæld omkring hundrede russiske krigsfanger. Tyskerne på det sidste hold havde ikke mere pressefolder i klæderne, og fangernes tøj var kun laser. Flere af krigsfangerne gik med forbindinger eller med krykker.

Det var et flot syn, når tyskerne om morgenen trådte an på gårdspladsen på 3 geledder med deres heste. Bag de opmarcherede soldater og heste var feltkøkkenet anbragt, hvorfra soldaterne blev bespist. I lange rækker gik de forbi køkkenvognen og fik maden øst op i deres spisekar. Ved kostalden stod gårdens forvalter og øste mælk op i soldaternes drikkekar. Ud over mælken fik tyskerne ikke madvarer fra gården.

Hele formiddagen stod feltkøkkenet og oste og dampede på gårdspladsen, og ved middagstid stillede soldaterne igen op i rækker for at få mad, der blev indtaget stående på gårdspladsen. Det samme gentog sig om aftenen.

Stort set passede tyskerne sig selv under de tre indkvarteringer på herregården. Der observeredes ingen spektakler eller tumulter, og soldaterne ødelagde ikke noget, mens de var på gården. Disciplin var der hele vejen. Når

noget blev sagt, blev det gjort. Der var ikke noget, der skulle gentages.

Lederen af de mange heste på det andet hold i 1943 hed Willy Kühne. Han boede i gavlværelserne i herskabsstalden, og når der blev trådt an i gården, holdt han altid med sin hest på fløjen. Kühne har efter krigen besøgt Hvid-familien og fortalt, at han efter opholdet på VILHELMSBORG blev sendt til østfronten, hvor han blev taget til fange ved Stalingrad. I to år var han krigsfange her og levede mest af kartoffelskræl og brændenælder.

Den sidste indkvartering i 1944 adskilte sig som nævnt fra de to forrige ved de mange russiske krigsfanger. Holdet kom direkte fra krigen, og antagelig er de kommet med et skib til Århus havn, hvorfra de så gik til VILHELMSBORG. Det var et ynkeligt syn at se, hvordan krigsfangerne, frysende og forkomne, uden tøj til at holde kulden ude, kom sjoskende ind på gårdspladsen.

Da dette hold skulle forlade VILHELMSBORG, var der en tysker, der nægtede at tage med. Han blev trukket om bagved en af bygningerne, hvor han blev skudt. Liget blev lagt op på en vogn, og tyskerne begravede ham på Odder kirkegård, som holdet alligevel skulle forbi på rejsen.

Hvor tyskerne på VILHELMSBORG kom fra, hvorfor de kom til herregården, og hvor de skulle hen efter opholdet her, ved man ikke. Antagelig er alle tre hold kommet fra krigsskuepladsen for at få et hvil, inden de igen skulle kastes ind i krigshandlingerne.

De tyske flygtninge

De sidste måneder af besættelsestiden blev en ekstra hård belastning for danskerne. Tyskland begyndte at evakuere civilbefolkningen, fortrinsvis fra Østprøjsen, hvor russerne stormede frem.

Den russiske hær fik meget hurtigt herredømmet over næsten alle østtyske områder, og flygtende østtyskere søgte under store anstrengelser ud til Østersøkysten for at få skibslejlighed - væk fra øst, væk fra russerne.

Beslutningen om at anbringe civile flygtninge fra især Østprøjsen, Danzig og Pommeren i Danmark blev truffet af Adolf Hitler i begyndelsen af februar 1945, og 72 forskellige flygtningeskibe anløb i krigens sidste to måneder København 124 gange.

På de overfyldte flygtningeskibe, der ikke var indrettet med sanitære forhold til flere tusinde passagerer, fandtes der heller ingen mad til de mange mennesker. Mange mistede livet undervejs og flere døde straks efter ankomsten af udmattelse, udsultning, chock og sygdomme. Ved kapitulationen blev der i Danmark registreret 238.010 overlevende flygtninge.

Tyskerne havde indtil begyndelsen af april 1945 endnu overblik over situationen og kunne fordele de ankomne til de flygtningelejre, som i hast var blevet etableret 1100 steder i landet.

Før 4. maj 1945 fik flygtningene gennem Værnemagten udleveret lommepenge, 1 krone om dagen, og de kunne her-

med foretage indkøb af personlige fornødenheder i danske forretninger. Efter 4. maj 1945 holdtes flygtningene internerede i lejrene under bevæbnet bevogtning. Man beskyttede flygtningene ved at isolere dem. Ifølge lov nr. 21 af 4. februar 1871 §7 forbødes: ".. al samkvem og forbindelse med internerede flygtninge samt sammenstimlen foran flygtningelejrene ..". I juli 1945 var der 10.000 mand - mest fra modstandsbevægelsen - til bevogtning af flygtningene, og et år senere var tallet 3.800 - nu mest nyindkaldte CB'ere.

CB var en civilbeskyttelsesorganisation, der var oprettet 1938. Værnepligtige, der ikke blev indkaldt til aftjening af militær værnepligt, kunne indkaldes til at deltage i civilbeskyttelsestjeneste. De CB'ere, der overtog bevogtningsopgaven, var udtaget og uddannet af politiet under besættelsen. CB-tjenesten faldt bort i 1949.

Antallet af forlægninger - flygtningelejre med tyske civile flygtninge - var i marts 1946 bragt ned fra de oprindelige 1100 lejre til 247. Målet var at komme helt ned på 100 lejre.

Samling af flygtningene i større lejre blev muliggjort efter en levering af 2000 barakker fra Sverige til opstilling i barakbyer i Oksbøl, Skallerup klit, Rønvted ved Frederikshavn og andre steder - men også tyskerbarakker, som var opført rundt om i danske byer, blev taget i brug.

Testrup Højskole

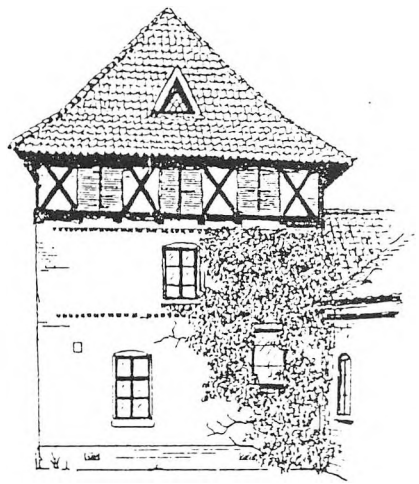

Da det stod klart, at den enorme flygtningestrøm ikke kunne blive i København, gik den tyske besættelsesmagt i gang med over hele landet at finde steder, hvor der kunne findes husly til disse ulykkelige mennesker, da der heller ikke var plads til dem i de kaserner, skoler og bygninger, som tyskerne allerede havde beslaglagt.

På jagt efter egnede steder, hvor der kunne oprettes flygtningelejre, blev Testrup Højskole udset, og højskolen var et af de 1100 steder i landet, der i krigens sidste måneder blev beslaglagt til indlogering af tyske flygtninge.

På højskolen havde man 23. februar 1945 holdt afslutning for Sygeplejeforskolens vinterhold. Eleverne var rejst hjem, og inden sommerholdet kunne begynde 3. april, skulle skolen istandsættes og gøres klar til at modtage de næste 100 piger. Dette arbejde var man godt i gang med, da det første tyskerbesøg fandt sted 16. marts.

Forstanderinde Maren Grosen og Ingrid Kaae var ikke

hjemme på skolen denne dag. Det var derfor køkkenchefen Sophie Nielsen, der forstod og talte tysk, der førte samtalen med tyskerne. En af skolens lærere, Erik Dahlerup, kom tilfældigvis tilstede. Han blev hidsig, forløb sig og nægtede at give hånd til en af de tyskere, der var med. Efter den episode turde Dahlerup ikke sove hjemme i lærerboligen, og han skjulte sig til at begynde med om natten hos naboer og venner, men tilsidst måtte familien flygte - først til pastor Balslev i Tiset præstegård og derefter til familie i Sønderjylland. Dahlerups fravær fra højskolen kom til at vare i 3 måneder.

Før Dahlerup-familiens flugt blev alle ting fra lærerboligen i højskolens have båret over vejen til opbevaring i sognefoged Anders Rasmussens gård. Næppe var lærer Dahlerup rejst, før tyskerne beslaglagde lærerboligen, der kom til at huse tyske kontorfolk - 2 mænd og en kvinde fra organisationen "Todt".

Det første tyskerbesøg på højskolen blev snart fulgt op af yderligere to besøg. Man forstod på højskolen, at tyskerne ville have skolen, hvorfor der måtte sendes afbud til de piger, der var tilmeldt sommerholdet, og som kun 14 dage senere skulle have påbegyndt deres forskoleuddannelse.

Værnemagtens beslaglæggelsesdekret blev først overrakt skolen ved det tredie tyskerbesøg, hvor forstanderinde Maren Grosen måtte føre de tyske officerer og en ledsagende oversygeplejerske rundt på skolen fra rum til rum, som tyskerne "skridtede af" til beregning af sengepladserne.

Da man nåede frem til elevernes dagligstue i "Vesterhus", var den tømt for møbler. Mellem tyskerbesøgene på skolen havde man sendt dagligstuens smukke møbler til opbevaring på gården "Fuglsang" ved Ravnholt skov. En af tyskerne, der havde set dagligstuen ved det første besøg på skolen, stampede i gulvet og forlangte møblerne stillet tilbage inden den følgende søndag. Det blev de nu ikke, men der blev skaffet nogle gamle

møbler, der i stedet kom til at stå i stuen. De oprindelige møbler i dagligstuen var lyse med håndvævede betræk på stolene. På bordene lå der vævede lyseduge. Der var hyggelige hjørnearrangementer og smukke gardiner med broderier. Alt dette blev gemt til skolen igen var fri.

Hele skolen på nær privatboligen blev beslaglagt. Maren Grosen, Ingrid Kaae, Mette Bach og køkkenchefen Sophie Nielsen rykkede sammen i privatboligen, og skolens øvrige ansatte måtte rejse.

15. april kom de første tyskere. Det var personalet, der skulle overtage ledelsen af køkkenet. De følgende dage fulgte flygtningene. Biler tømtes for deres sørgelige last af gamle, blinde og halte mennesker, flygtninge mest fra Østprøjsen, gamle de fleste, som helt eller delvis måtte bæres ind af ledsagende soldater.

Der var mange meget dårlige blandt Testrups flygtninge - mærket af krigen og af flugten. Nogle sås stående, krammende deres dyner, der var mellem de få ejendele, de havde fået med sig på flugten. Andre sås stående og trippe for at få benene løftet op over trappestenene.

200 flygtninge havde man sagt, der ville komme til højskolen, men mere end godt 140 blev det ikke til. Det var også mange, når man ved, at skolens sommer- og vinterhold, der hver var på ca. 100 elever, ellers helt fyldte skolens rammer ud.

Små tre uger efter flygtningenes ankomst til Testrup var krigen forbi. Tidlig om morgenen blev der sendt bud til Mårslet efter skolens flagstang, der havde været gemt væk hos tømrer Jelsbak. En stor mandsstyrke indfandt sig på højskolen og hjalp med at få flagstangen rejst. Mens Dannebrog gik til tops, ringede kirkeklokken i Mårslet freden ind, og de tyske flygtninge stod med blottede hoveder og så til.

Få dage efter kapitulationen rømmede de tyske kontorfolk lærerboligen, og efter en istandsættelse af huset blev det atter bolig for Dahlerup-familien - og var det

til 1947, da Dahlerup flyttede til Vestbirk.

Først den 13. februar 1946 forlod flygtningene Testrup Højskole. 10 måneder havde beslaglæggelsen af skolen varet. Fra de 1100 mindre lejre spredt over landet, samlede man nu flygtningene i større lejre - blandt andet i baraklejren i Oksbøl. Testrup-flygtningene blev i første omgang samlet i en baraklejr, der under besættelsen var opført af tyskerne på Marselis Boulevard i Århus. Det vides ikke, hvor de derfra kom hen, men sendes hjem kunne de ikke, for der var intet at sende dem hjem til.

En kvart million mennesker havde flygtningestrømmen udgjort, og der skulle gå næsten 4 år efter krigsafslutningen, inden de sidste flygtninge havde forladt Danmark.

Den dag, flygtningene forlod Testrup, var der en af dem, der sagde: Danmark har gjort mod os, hvad Tyskland ikke ville have gjort mod fremmede, der kom som os. Og en anden sagde: Vi kom som fjender. I var gode mod os. Vi har meget at lære af Danmark.

Flygtningene

Efter befrielsen overtog Odder Kommune forplejningen af flygtningene på Testrup Højskole og stod for indkøb af madvarer, som så blev tilberedt i højskolens køkken. Der var ganske bestemte rationer til hver af brød, smør og mælk hver dag, knappe rationer og måske i underkanten af, hvad vi andre syntes rimelige.

Også efter krigens slutning modtog flygtningene lidt lommepenge til brug for køb af private fornødenheder, og det var også Odder Kommune, der stod for denne side af flygtningeadministrationen.

Efter 4. maj blev flygtningene bevogtet. Bevæbnede CB' ere gik vagt ved skolen og havde ved dammen i højskolens have en skurvogn, hvor de holdt til. Forhenværende landbetjent i Malling, Frederik Grønnebæk, var leder af bevogtningen.

Grønnebæk var i 1944 som ung politibetjent i Odder blevet taget af Gestapo og sendt i koncentrationslejr i Tyskland. 4. maj 1945 var han med de hvide busser, der i krigens sidste måneder udfriede danske koncentrationslejrfanger, nået til København mod Sverige, og her blev han løsladt. Hjemme i Odder igen fik han overdraget at lede bevogtningen af de 5 flygtningelejre, der fandtes i Odder Politikreds - og herunder også bevogtningen af flygtningene på Testrup Højskole.

Bevogtningen i Testrup var dog lempelig - der var ingen pigtrådsafspærring, og flygtningene kunne frit gå til købmanden og for de få kroner, de havde, gøre deres små indkøb.

På sin Nimbus-motorcykel med sidevogn kom Frederik Grønnebæk hver dag til Testrup Højskole for at føre tilsyn med vagtmandskabet, styre administrationen og sørge for opretholdelsen af lov og orden på stedet. Flygtningene havde en "Vertrauungsmann", og ham førte Grønnebæk samtaler med i spisesalen. Administrationen af flygtningene på skolen havde fra begyndelsen været forestået af en ung kone, der havde sin 8-9 årige datter Eva med. Hendes mand sad i krigsfangelejr og selv var hun gravid. Hun fortsatte også efter 4. maj 1945 med at stå for administrationen - kun afbrudt af fødslen, der fandt sted på Odder Sygehus.

Mens kvinden var indlagt i Odder, lod Grønnebæk datteren Eva få moderens smørration, hvad der straks blev misundelse over hos de voksne.

Der skete nogle dødsfald blandt flygtningene i Testrup efter 4. maj 1945. Ved ikke at skynde sig med at indberette disse dødsfald, sørgede Grønnebæk for, at de afdødes rationer i nogle dage kunne fordeles mellem de øvrige.

En dag fik Grønnebæk af nogle flygtninge at vide, at der på nogle værelser blev skjult et lager af madvarer og chokolade under sengene. Det viste sig at stamme fra de tyskere, der efter besættelsens ophør havde måttet rømme lærerboligen i haven. Da de ikke kunne have maden med sig, havde de overladt den til nogle af flygtningene. Varerne blev konfiskeret, så det blev der ingen forventet ekstraforplejning ud af.

Blandt flygtningene var der en mand, der var kleptoman. Han stjal småting fra de andre. Hver fjortende dag blev hans gemmer ransaget, og de fundne ting blev lagt frem på et bord på gårdspladsen, hvor de rette ejere så kunne hente dem.

Et ældre ægtepar blandt flygtningene var heldige. De havde slægtninge i Amerika, og ved Grønnebæks mellemkomst lykkedes det dem at få emigrationspapirer, så de kunne rejse væk fra Testrup til Amerika.

Blandt de få papirer fra dengang, der endnu kan ses i arkivet på rådhuset i Odder, er et brev fra Amtssygehuset, der, efter at have modtaget en flygtningepatient fra Testrup, spørger om, hvem der skal afgive kaution for patienten. Svaret findes også, og til forundring kan det læses, at det er Luftværnet (!), der skal afgive kaution for flygtningens sygehusophold.

Højskolelærerne Elin Appel og Erik Dahlerups ældste datter, Pil, var 6 år i 1945, og hun legede "svingfigur" med flygtningebørnene i højskolens have. En gammel udmarvet mand blandt flygtningene tjente lidt penge og fik lidt tobak ved at hugge brænde for lærerfamilien. Det skete, at han ringede på døren, og når Elin Appel lukkede op, klynkede han: "Frau Lehrer ..", hvorefter han som regel fik en ekstra madpakke. Dahle-

rups børn kaldte kun manden for "Frau Lehrer".

Et par andre mænd søgte kontakt hos købmand Riis. Den ene, Hubert, havde været havnekaptajn i Hamborg. Når købmandsfamilien havde spist, stillede Viggo Riis tit noget mad ud i bryggerset, og så kom Hubert og spiste det. Når han ellers gik omkring og fik øje på købmanden, kunne han sige: Lieber Viggo, hast du nicht ein bischen Smør. Der udviklede sig et venskab mellem Viggo Riis og Hubert, der også havde kontakt med købmandsfamilien, efter han var kommet tilbage til Tyskland.

Den anden flygtning, en ældre mand, savede brænde for Viggo Riis. Det skete, efter at flygtningene i februar 1946 var flyttet til barakkerne ved Marselis Boulevard, at denne mand en dag kom gående til Testrup. Da han skulle tilbage igen, fyldte Viggo Riis nogle ting i hans taske, blandt andet en pakke cigaretter, der dengang var en mangelvare, men manden blev stoppet af lejrens vagt og måtte aflevere, hvad han havde. Ingen troede på, at flygtningen bare havde fået varerne, så dagen efter fik købmand Riis besøg af politiet, der spurgte, om der havde været indbrud i forretningen, for de havde fundet en del ting fra butikken hos en flygtning. Politiet viste Viggo Riis en liste over, hvad der havde været i tasken - cigaretterne var bare ikke nævnt, de havde været for stor en fristelse for vagten.

Da det kom på tale, at Viggo Riis skulle have en bøde, fordi han havde givet flygtningen noget, udbrød forstanderinde Maren Grosen, at så skulle alle i Testrup have bøde, for alle havde været lige gode om at forære flygtningene noget, når de bad om det.

Før 4. maj 1945 tiggede flygtningene på gårdene om æg, smør, brød og mælk, men de fik ikke noget. Efter besættelsens ophør blev forholdet et andet, og flere af flygtningene skaffede sig lidt ekstra mad - tit ved at hjælpe til. På Adserballes gård gik Joseph til hånde i kostalden, og en anden mand hjalp til med havearbejdet i højskolens have. Pedellens kone, Metha Jeppesen, gav ofte ham en madpakke. Da der skulle ruskes hør på markerne i Testrup, mødte flere flygtninge for at hjælpe, men denne hjælp blev stoppet, fordi der var arbejdsløse i Mårslet.

Nogle flygtninge blev sat til at hjælpe på højskolen - blandt andet tre mænd, der på en lille trækvogn skulle hente mælk på mejeriet i Mårslet. På vejen tilbage kunne de ikke nære sig for at drikke af mælken, og for at det ikke skulle blive opdaget, fyldte de vand fra Giber å i mælkespandene.

En dag stod et par unge piger hos damefrisør Elsa Madsen i Mårslet for at ville klippes. Det blev de nu ikke, for der var kort tid forinden kommet besked til de forretningsdrivende i Mårslet om, at de ikke måtte handle med flygtningene. Pigerne fik en snak, og inden de vendte hjem til højskolen, havde Elsa Madsen lagt nogle kogte æg, lidt smør, lidt friskt brød og en stump ost i deres taske. Pigerne var i 20'rne. De var fra Nordtyskland, og den ene var uddannet skrædder. Under flugten fra Tyskland var de kommet væk fra deres mor og mindre bror, som de nu ikke vidste, hvor var.

Kontakten mellem flygtningepigerne og Elsa Madsen fortsatte, og da flygtningene skulle rejse fra Testrup, kom pigerne for at sige farvel. De var da klædt i de flotteste frakker - selvsyede af nogle tæpper.

Flygtningene kom til at fejre jul på Testrup Højskole. Juleaftensdag gik Maren Grosen, Ingrid Kaae og deres gæster ned i spisesalen til dem. Ingrid Kaaes søster, Olga, var efter 9 års ophold i Indien kommet hjem, og hun spillede i spisesalen på violin, mens en tysk slægtning spillede klaver. Musikken blev ledt over i tyske salmemelodier, som flygtningene stemte i til, og efter en salme rejste alle sig og bad Fadervor i kor.

Testrups flygtninge var udgået fra alle samfundslag, og mange ulykkelige skæbner var der blandt dem. En mand og hans voksne søn på skolen havde også haft moderen med på flugten, men hun blev een af de mange, der døde på skibet undervejs fra Tyskland, og mand og søn måtte se hende sænkes i havet over skibsrælingen.

Med nogle ganske få undtagelser havde flygtningenes opførsel i Testrup været upåklagelig. Blev de betragtet som fjender, disse tyskere ? Nej, flygtningene var ikke fjender. Alle følte medlidenhed og søgte at hjælpe dem - disse ulykkelige mennesker kunne jo ikke selv gøre for den skæbne, der havde ramt dem.

Dødsfaldene

Efter 4. maj 1945 døde der 17.209 tyske flygtninge i Danmark. De blev begravet på 475 danske kirkegårde, men senere er de fleste gravsteder flyttet og samlet på større kirkegårde. I dag findes der 14.900 flygtningegrave fordelt på 34 danske kirkegårde.

Også på Testrup Højskole skete der dødsfald - 10 flygtninge døde på skolen mellem 4. maj og 17. september

1945. De blev alle begravet på Mårslet kirkegård.

De døde var:

Maria Klein	4/5 1945	78 år
Pauline Stefan	6/5 1945	82 år
Emilie Müller	11/5 1945	77 år
Karl Dombrowski	12/5 1945	63 år
Helene Graemer Königsberg	27/5 1945	75 år
Johanne Fürste Danzig	28/5 1945	75 år
Elsa Lemtis	23/6 1945	42 år
Henriette Klein f. Moltke	19/7 1945	79 år
Marie Schimanski Danzig	20/71945	73 år
Ernst Graemer	17/9 1945	74 år

Det sidste dødsfald i september skyldtes en ulykke. Ernst Graemer var om natten faldet ned ad trappen til fyrkælderen, og her blev han fundet død om morgenen. Formodentlig havde han taget fejl af en dør, da han om natten ville gå på toilettet. Toiletdør og dør til fyrkælder var anbragt ved siden af hinanden.

Når der skete et dødsfald på højskolen, blev der bestilt en kiste hos snedker Sørensen i Mårslet. Han havde kontrakt på fremstilling og levering af kister til højskolen. Selv om det efter besættelsen var meget vanskeligt at få ordentlig træ, fik snedkeren skaffet nok til de ti kister.

Træet til kisterne behøvede ikke at være førsteklasses, og eventuelle knasthuller kunne inden malingen fyldes ud med gibs. Brædderne blev høvlet, men de blev ikke notet sammen. For at holde sammen på brædderne blev der indvendig på langsiderne anbragt en

liste på tværs. Ovenpå de flade trælåg var der fastgjort et kors udskåret af en 4 millimeter krydsfinerplade. Langs kistens bund var der boret huller til fastgørelse af bærehåndtagene, der var et tykt reb af den slags, som bønderne brugte til hammelreb. Det blev stukket gennem hullerne, bundet med en stram knude og skåret af.

Når snedkeren havde gjort arbejdet færdigt, skulle kisten males. Det foregik hos malermester Gam i Mårslet. Også maling var en mangelvare efter besættelsen, og derfor var kistemalingen en blanding af vandrevet kridt og halvtør zinkhvidt med snedkerlim som bindemiddel. Inden malingen kunne påbegyndes, skulle træet varmeblæses. Lars Dybvad, der dengang var i malerlære hos Gam, blev sendt op på kæmnerkontoret for at hente et petroleumsmærke til en liter petroleum, der så blev købt til formålet hos A.P. Larsen, Hørretvej 17. Her låntes også en varmeblæser.

Engang leverede snedkeren en kiste til maling, hvor træet var fyldt af huller efter udfaldne knaster. Kisten er helt knastfri, bemærkede snedkeren, da han afleverede den, men det gav maleren et større arbejde med at fylde alle huller med gibs, inden malingen kunne stryges på.

Købmand Viggo Riis' søn, Hans Christian - kun kaldet Risse, havde en lille hest og en vogn, og flere af kisterne blev fra Testrup ført til Mårslet kirkegård af Risse og hans hestevogn. Andre blev kørt fra Testrup på Holger Adserballes firhjulede mælkekærre, og flygtningene skubbede selv kærren til kirkegården. Ved ankomsten hjalp unge fra Mårslet med til at skubbe det sidste stykke op ad bakken til kirkegården. Så mange af flygtningene, der kunne klare turen, fulgte som ligfølge med til begravelsen - overvåget af to CB'ere fra vagtmandskabet.

Når et ligtog satte i gang fra Testrup, blev der som en sidste hilsen affyret en afskedssalut af CB'erne - tre skud op i luften.

I 1967 BLEV TESTRUP-FLYGTNINGE-NES GRAVE FLYTTET FRA MÅRSLET KIRKEGÅRD TIL GROVE

I 1962 blev der mellem den danske regering og forbundsrepublikken Tysklands regering aftalt, at afdøde flygtninge, der var blevet begravet på danske kirkegårde, skulle flyttes og samles på større begravelsespladser for at skabe bedre mulighed for tilsyn med og vedligeholdelse af gravene. Der rejste sig i Danmark en protest herimod, og også Mårslet Menighedsråd protesterede.

De protesterende menighedsråd udtog stævning mod kirkeministeriet. Menighedsrådene tabte sagen i 1967, hvorefter den tyske organisation "Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge" meddelte Mårslet Menighedsråd, at man agtede at flytte gravene fra kirkegården.

Allerede forinden havde kirkens præst, provst Thøger Rugholm, haft besøg af en søn til to af de afdøde - Helene og Ernst Graemer, der var døde i maj og september 1945. Sønnen, der selv var præst i Tyskland, ønskede ikke forældrenes grave flyttet fra Mårslet kirkegård.

Det var derfor kun otte af kirkegårdens flygtningegrave, der den 8. november blev opgravet og flyttet til

Grove kirkegård i nærheden af Karup.

Naturstenskors med de afdødes navne står på Grove kirkegård i rækker på lyngbeklædte grave. 964 flygtningegrave er der på kirkegården. En smuk bygning indeholder et opholdsrum til besøgende, og her findes fremlagt en navnefortegnelse, så der let kan findes frem til de enkeltes grave. I en fremlagt gæstebog har en dansk besøgende skrevet: Forfærdeligt, grusomt og meget smukt.

Her under lyngen hviler de otte Testrup-flygtninge 50 år efter deres død i Danmark.

Sygeplejeforskolen

Da Testrup Højskole i marts 1945 blev beslaglagt, måtte der sendes afbud til de piger, der var tilmeldt sommerholdet, og som skulle have påbegyndt deres højskoleophold 3. april.

Tre uger efter skolens beslaglæggelse kom freden, men in-

gen vidste i hvor lang tid endnu, skolen skulle huse flygtningene, og derfor kunne der intet planlægges. Trods besværlighederne på højskolen besluttede man alligevel i sommeren 1945 at afholde en lille sommerskole, og der mødte 36 piger til begyndende undervisning 12. juni.

For sommerholdet blev der indrettet spisestue i tårnværelset. Skolen skulle fortsat give plads for tyskerne i køkkenet. Deres mad var yderst enkel - kun én ret, men en stor gryde skulle til stadighed stå til deres rådighed. De tyske flygtninge disponerede fortsat over spisestuen, bryggerset og en madkælder, og vaskeriet skulle de have adgang til to gange om ugen. Tyskerne boede i 2 værelser i "Vesterhus", i gymnastiksalen, i hele kælderregionen samt i den blå skolestue, og hele "Østerhus" havde de også.

13. september 1945 blev der taget afsked med sommerpigerne. Højskolen var stadig ikke fri, skønt det flere gange var stillet i udsigt - flygtningeproblemet var vanskeligere at løse, end de fleste havde kunnet gøre sig forestilling om.

Elevtallet på vinterskolen, der normalt skulle have begyndt 3. oktober, men var udskudt til 11. oktober, måtte derfor halveres. Holdets 54 piger blev samlet i "Vesterhus" på nær 5, der boede i lærerbolig.

Det har været vanskelige forhold at drive højskole under. Da man gennemførte undervisningen på de reducerede sommer- og vinterhold 1945/46, har der været i alt et par hundrede mennesker på skolen - dobbelt så mange som når højskolen ellers var fuldt belagt med sygeplejeelever.

Selv om besættelsen var ovre, var der stadig rationering og vareknaphed. For at spare på strømmen blev der indført lokal "sommertid" på højskolen - så var der en time mere lyst om aftenen. På vinterholdet kom der først varme i radiatorerne på værelserne kl. 15 om eftermiddagen, og der blev lukket for varmen

igen hen på eftermiddagen. De piger, der var tidligt oppe om morgenen, samledes i tårnværelset, for deres egne værelser var iskolde. Selv om der blev sparet på skolens varme, var der stort arbejde med at passe skolens fyr. Der blev fyret med tørv, der havde en ringe brændværdi. Skolens pedel, Arne Jeppesen, tilbragte ofte i den kolde tid hele nætter i fyrrummet med at fylde tørv på fyret og skovle aske ud.

Freden i sigte

Man hjalp hinanden i landsbysamfundet under besættelsen, og selv om de handlende havde gode lagre, så mærkedes vareknapheden efterhånden. Hos købmanden i Testrup gemte man lidt sæbe, og når nogen i Testrup under besættelsen barslede, fik barnet foræret et stykke rigtigt håndsæbe. Kaffebønnerne strakte også i lang tid, og da de slap op, brændte man selv noget rug og brugte det som kaffe - det stank i hele huset lang tid efter, når der var brændt rug.

Et par episoder fra besættelsestidens sidste tid skal omtales her til sidst. En karl fra "Obstrupgård" havde sammen med en karl fra sognefogedens gård i Testrup været på konditori i Solbjerg. Der var også tyske soldater på konditoriet, og de havde hængt deres bælter med revolvere fra sig på en knagerække. Det var for stor en fristelse for karlene, og de snuppede et bælte, da de forlod konditoriet. Da de var kommet hjem med revolveren, blev de overtalt til at cykle tilbage med den. Det gjorde de, men turde ikke gå ind, hvorfor de lagde bæltet udenfor

konditoriet ved siden af trappen.

Senere på natten kørte 2 lastbiler med en halv snes tyskere op foran "Obstrupgård". Karlen måtte gå til bekendelse og blev taget med til Solbjerg. I Testrup kneb det for tyskerne at finde den rigtige gård, og Elin Appel, der fra lærerboligen på højskolen kunne se de tyske biler køre rundt, blev nervøs for, om det var hende og hendes mand, tyskerne var kommet for at hente. Også sognefogedens karl blev taget med til Solbjerg, men de to mænd slap nådigt. De blev idømt hver en lussing, og Solbjerg-købmanden blev sat til at udføre straffen.

På Afholdshotellet i Mårslet var det ikke kun i de to perioder med indkvarteringer i 1943, at der var tyskere på hotellet. I længere tid var der tyskere i de 2 stuer i gavlen. Her havde de et kontor. I den ene af stuerne var der en dag opstået brand. En forbipasserende opdagede det, og branden blev slukket, inden der skete noget alvorligt. Det var en af de få - om ikke den eneste - sabotagehandling i Mårslet.

Også når der ikke var indkvartering af soldater på hotellet, var der under besættelsen begrænsninger for dets anvendelse. Anker Kristiansen søgte i september 1943 politimesteren i Odder om tilladelse til afholdelse af en høstfest. Tilladelsen blev ganske vist givet, men festen skulle være afsluttet senest kl. 19 !

Da fredsbudskabet kom om aftenen den 4. maj 1945, var Unge Landmænd og Husmandsforeningen samlet til møde på hotellet. Anker Kristiansen havde i radioen hørt om kapitulationen, og da han meddelte det i salen, sprang en sønderjyde, der var med til mødet, op, omfavnede Marie Kristiansen og gav hende et kys. Der blev ikke mere møde denne aften.

Hos købmand Siig på Obstrupvej blev der festet. Lærer Moesgård var med, og deres sang kunne høres ud på gaden. Hos købmanden var der gemt rigtig kaffe -

VILHELM SIIGS
KØBMANDSHANDEL

men det var ikke kun kaffe, der blev drukket den aften.

Nogle unge mænd fandt skolens flagstang frem og fik den rejst. Den havde været taget ned for ikke at risikere at se det tyske flag hejst i Mårslet.

Flere unge i Mårslet havde været med i modstandsbevægelsen, i illegalt arbejde og som aktive sabotører. De var væk fra Mårslet de sidste dage før befrielsen - sat ind på andre opgaver andre steder.

Besættelsestiden var ovre, nu fulgte retsopgøret, men det er en anden historie. På Hørretvej 29 havde en familie lejet sig ind på 1. salen. Det viste sig, at manden havde været stikker, og frihedskæmpere kom for at arrestere ham. Bevæbnede mænd blev anbragt rundt om huset, men det kom ikke til skyderi, for manden overgav sig frivilligt.

Indhold:

Side

Besættelsen 3
Indkvarteringen 4
Tyskerne i Mårslet 6
Tyskerne i Hørret 10
Tyskerne i Langballe 14
Tyskerne på Vilhelmsborg 18
De tyske flygtninge 21
Testrup Højskole 23
Flygtningene på højskolen 26
Dødsfaldene 31
Sygeplejeforskolen 35
Freden i sigte 37

46.4 Mårslet
Mårslet....her hvor vi bor

Sygeplejehistorisk Museum

20294

Mårslet Sogns lokalhistoriske Forening